FILIP FLORIAN: MEMORIA CA FICȚIUNE

SEBASTIAN DRĂGULĂNESCU*

Filip FLORIAN (16.V.1968, Bucureşti), prozator şi publicist, este reporter special la „Cuvântul" între 1990 şi 1992, apoi la biroul din Bucureşti al postului de radio „Europa liberă" până în 1995, iar un an mai târziu, corespondent la Bucureşti al publicației „Deutsche Welle". Publică inițial proze scurte în „România literară", „Luceafărul", „Euphorion", „Cuvântul" etc. Debutul său editorial este reprezentat de romanul *Degete mici* (2005) care a primit Premiul pentru debut al „României literare", Premiul de excelență pentru debut în literatură al UNPR şi premiul Uniunii Scriitorilor pentru cel mai bun debut în proză. Împreună cu Matei Florian, fratele scriitorului, publică romanul *Băiuțeii* (2006). Romanul *Zilele regelui* (2008) este distins, de asemenea, cu Premiul „Manuscriptum" acordat de Muzeul Național al Literaturii Române şi desemnat Cartea anului 2008 la „Colocviul romanului românesc contemporan", urmat de romanul *Toate bufnițele* (2012), moment de revenire la stilul inițial. Aceste cărți au fost traduse şi publicate în Polonia, Ungaria, Bulgaria, Germania, Slovenia, Slovacia, Italia, Spania, SUA.

Romanul de debut al lui Florian Filip, *Degete mici*, a reprezentat un dublu succes, de public şi de receptare critică deopotrivă, putând părea chiar mai important decât *Zilele regelui*. Secretul acestei cărți constă, pe de o parte, în construcția sa internă, care îl apropie de scenariul de film, punând în conjuncție personaje şi narațiuni foarte diferite, de cealaltă parte, uşurătatea stilistică lipsită de complicații, de analiză şi de profunzime, ca în arta cinematografică în care actorii apar, identități exterioare, convenționale, oricât de nuanțate ar fi ele. Nucleul narațiunii, descoperirea unei gropi comune în interiorul vechiului castru roman, într-un mic orăşel vilegiaturistic şi balneoclimateric (un fel de Berck sau, de ce nu, Herculanum) este un subiect-pretext care oferă scriitorului ocazia de a pune în aceeaşi matcă diacronică destine aproape fără atingere în existența noastră de toate zilele: tânărul arheolog, captat în mrejele unei cercetări monografice a unei antice aşezări, monografiştii locali, cu istoriile lor cenuşii animate de mari vanități, colecționarul degetelor mici (colonelul Maxim), emanație a totalitarismului în cristalizare patologică, un personaj feminin, misterios-elegant-exotic, dintr-o „lume

* Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide" al Academiei Române, Iaşi, str. Th. Codrescu, nr. 2, România.

ALIL, t. LIV, 2014, Bucureşti, p. 213–217

BDD-A25159 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:55 UTC)

bună", polarizând energii erotice şi fantasme diverse (pentru Gavrilescu, medicul veterinar, este o găinuşă moțată de munte...), în final, cu adevărat exoticii argentinieni, cei care vor dezlega misterul, aceştia aureolați de drama „dispariților", toate la un loc, înjghebând un scenariu eclectic, despre pasiune şi profesie, ştiință şi politică, Antichitate şi Securitate, dezvăluire şi ascundere, cu aluzii clare la „fenomenul" Berevoieşti, groapa de ars arhive murdare, spre liniştea coloneilor tineri ieşiți la pensie. Ceea ce pare a fi, în intenția autorului, forța de gravitație, care fixează, am zice, ponderea întâmplărilor, a lucrurilor, a semnificațiilor, este reprezentată de nostalgia unei lumi a valorilor structurate, a unei societăți burgheze lustruite de cultură, tradiție şi bunăstare materială, care este lumea mătuşii Paulina, a clasei de mijloc a epocii interbelice româneşti, în care Bucureştii erau, desigur, Micul Paris, iar eclectismul etnic şi cultural semăna cu un fel de europenitate fericită. Paulina lui Florian Filip ne duce cu gândul la mătuşa lui M. Proust, la biserica din Combray din *À côté de chez Swann* şi la acele valori imponderabile pe care scriitorul din *Zilele regelui* le amestecă în reveriile îndrăgostitului Joseph Strauss ascultând, pe rând, glasurile clopotelor de la Patriarhie până în mărginimile Capitalei. Fastul stilistic din acest din urmă roman pare să fie absent din narațiunea cu mult mai volubilă, grăbită şi rămuroasă, din cartea de debut, dar semnele nostalgiei, ale jinduirii estetice, ale unui fel de melancolie erotică, pot fi totuşi simțite în această carte de mistere postmoderne în scenariu realist şi cheie politică ce constituie debutul prozatorului. Din punct de vedere romanesc propriu-zis, *Degete mici* suferă de o oarecare şubrezenie a construcției, care adună artificial prea multe fire narative, prea multe întâlniri miraculoase, personajele neavând tihna afirmării şi dezvăluirii ca identități profunde, caracterologice şi psihice, încât rămân la stadiul de „figuri" ale unui scenariu romanesc marcat de obsesia actualității.

Zilele regelui, poate cel mai elaborat dintre romanele lui Filip Florian, este o carte ce probează deplina maturitate artistică a scriitorului. Privit în contextul prozei actuale, prima impresie îl poate situa excentric față de literatura postmodernă, anume aceea ancorată într-o referențialitate imediată, cum ar fi, de pildă, falsul jurnal, de strictă actualitate, în care un scriitor-narator pare să intre şi să iasă insesizabil din textul cărții, prelungire aparentă a „textului" mai larg, al existenței, captând cititorul într-o iluzorie coparticipare. Aşa cum însuşi titlul anunță, cartea tinde, convențional, să desfăşoare o *istorie* cunoscută (din istorii, în înțeles strict, din documente de arhivă) şi totodată necunoscută, anume istoria intimă, subiectivă, a zilelor, şi nu neapărat a epocii. Este vorba despre domnia principelui Carol I, întâiul rege al românilor, pe care destinul îl alege, spre a edifica o nouă istorie a unui popor străin lui, locotenentului în Regimentul de dragoni din Berlin, Karl Eithel Friederich Zephyrinus Ludwig de Hohenzolern-Sigmaringen, ce aştepta de vreo zece ani avansarea la gradul de căpitan, neavând decât o impresie vagă despre acele principate din jurul oraşului Bukarest. Acest fir al istoriei majore nu reprezintă însă prim-planul romanului, ci doar fondul magnetic al forțelor orientând existențele particulare ale adevăraților protagonişti, anume stomatologul Joseph Strauss, motanul său îndrăgit, Siegfried, în jurul lor coagulând, treptat, alte câteva personaje, pe măsură ce viața eroului nostru, urmând pe rege la Bucureşti,

BDD-A25159 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:55 UTC)

ca dentist personal, capătă rosturi noi. Aici, în Bucuresci (grafie păstrată pe tot parcursul cărții), Joseph Strauss se apropie de câțiva conaționali de multă vreme armonizați geografiei sociale a locului, Otto Huer, frizerul, şi Peter Bykow, brutarul, care îi devin prieteni şi îl introduc într-un întreg de relații, întâmplări providențiale, coincidențe, simple întâlniri fericite (cum ar fi „sorocul" naşterii unei baronese, la bordul vasului ce-l aducea şi pe dentist la Turnu-Severin, un „potop" de ploaie, la Târgul de Moşi, din iunie 1868, care-l aducea pe Joseph în intimitatea lui Teodor Nicolici, nepotul lui Miloş I, la moşia Hereşti, fostă proprietate a lui Udrişte Năsturel), unde ne întâlnim cu un anume Carol Pop de Szatmary la adunarea încoronării regelui, şi, nu în ultimul rând, vizitele speciale în care dentistul este invitat de monarh – toate aceste interferențe între planul apropiat, al vieții de mic-burghez al lui Strauss, şi acela superior, ocult, al marilor familii aristocratice, regizate cu abilitatea aparenței firescului, a simplității purei întâmplări, dau romanului aspectul unei poveşti în care nimic nu este miraculos ori extraordinar, câtă vreme totul pare plin de tâlc, „accidentele" cotidianului putând căpăta, pentru cititor, o aură inefabilă, ca nişte mişcări discrete şi geniale pe tabla de şah a cotidianului, cu urmări covârşitoare, incalculabile, pentru indivizi şi, prin uriaşă acumulare de consecințe, pentru popoare. Acest raport secret al planurilor, acela intim, ocultat, şi celălalt politic şi public, este creat şi menținut în roman prin însuşi modul de structurare: capitolele în care figura lui Carol I este dominantă sunt separate constant de acelea în care Joseph, medicul dentist, facilitează întreaga „acțiune", şi în acelaşi timp împrumută naratorului propria subiectivitate. Capitolele – şi planurile – se succedă, fizic, aproape mecanic, dar, simbolic, regele coboară, din când în când, spre a se salva de sub presiunea angoasei politice, *incognito*, asemeni lui Harun al-Rashid. Astfel, la adăpostul nopții şi al deghizării, suveranul îşi recapătă echilibrul interior, îşi vindecă sleirea trupească şi sufletească într-o experiență erotică de o intensitate magică, undeva în obscuritatea amestecată cu spaime a mahalalei, atmosfera respirând primitivitate, puritate sălbatică; nu întâmplător, copila dăruită regelui este oarbă. Simetric, medicul Strauss „urcă", din când în când, în planul „superior", în preajma unor mari moşieri, unii de viță nobilă, ori în cabinetul lui Karl Eithel, care se confruntă, adesea, cu abcesele, chiar în preajma unor evenimente majore, cum ar fi primirea sa de către sultanul Abdul-Aziz, la Constantinopol, pentru înmânarea firmanului. În chip ironic, în astfel de momente hotărâtoare se dovedeşte intervenția „alchimică" a modestului şi înțeleptului Strauss, ceaiul de *Amanita muscaria* ştergând grimasele pricinuite de durerile de dinți, cohorta lor de angoase, şi colorând întregul comportament al viitorului rege într-un chip atrăgător, spiritual şi nonconformist, de bun augur. Dacă în aceste capitole privind casa regală şi politicul în general, cartea se apropie, ca atmosferă, de istoriile romanțate, de romanele monografice, aspectul de proză documentară, uşor vetustă, este contrabalansat de istoria personală a medicului german care, odată sosit în Bucurescii anilor 1866, descoperă, bulevard cu bulevard, această capitală eclectică, amestec de europenitate şi mahala balcanică, făcându-se astfel ghidul cititorului şi reprezentând optica subiectivă a unui narator omniscient şi, aparent, impersonal. Sub raportul stilului, romanul de factură istorică

BDD-A25159 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:55 UTC)

(prin reconstituire de oameni, fapte, locuri, evenimente politice cruciale) parodiază discret pe Giuseppe Tomasi di Lampedusa din unica sa carte, *Ghepardul*, în care o istorie de familie, limitată la câteva personaje, reflectă în *mise en abîme* schimbarea la față a Siciliei. Procedeul însă este cu mult mai vechi, putând fi identificat şi în *Mănăstirea din Parma* a lui Sthendal, prin intermediul evoluției anti-eroice a lui Fabrice del Dongo, a cărui individualitate subiectivă mediază între cititor şi trama istorică propriu-zisă. Naratorul îşi învăluie personajele într-o privire colorată stilistic de ironie simpatetică, într-o insesizabilă complicitate, care ne lasă posibilitatea de a întrezări, în spatele afectelor şi opiniilor personajelor, pe ale scriitorului însuşi. La aceasta se adaugă, în direcție postmodernă, jurnalul liric al motanului Siegfried, numit într-un loc „psalmii de tinerețe", interludii textuale funcționând ca un plan paralel, ironic față de avatarurile lui Strauss, dar şi față de destinul politic şi viața sentimentală ale suveranului. Nu poate fi trecut cu vederea că aceste trei planuri narative îşi încep desfăşurarea prin aflarea unei noi patrii şi se încheie prin întemeierea unei familii. Povestea de dragoste dintre Joseph Strauss şi Elena Ducovici conține în ea însăşi semnale ironice, cum ar fi, de pildă, minusculul episod al alăturării emoției erotice de aprinderea lumânărilor pentru vii şi altele asemenea, care subminează convenția poveştii sentimentale, fără a o distruge în atmosfera ei. Psalmii de tinerețe ai motanului Siegfried îl poartă pe lector cu gândul către izvodirile motanului Murr, din romanul lui E.T.A. Hoffmann, *Părerile despre viață ale motanului Murr*, sau, de ce nu, la *Cugetările sărmanului Dionis*. Aceste ecouri intertextuale lipsite de semnale evidente, însă imposibil de ignorat, țin, în opinia unor critici, de poetica postmodernă, dar, în fond, ele nu lipsesc din creațiile romantismului târziu. Privit în ansamblu, discursul epic al lui Filip Florian, minuțios organizat, nu îşi sprijină atractivitatea atât pe conținutul faptelor povestite, cât pe calitatea stilistică a narației, ceremonioasă, intelectualizată, privind lumea în detalii şi gesturi fugitive, dilatate estetic, şi încărcate de o semnificație nu totdeauna clarificată, oferind astfel lectorului libertatea fantazării şi plăcerea reconstituirii acestor detalii, învăluite cu o aură adjectivală, într-o unitate secretă, guvernată de corespondențe şi întâlniri providențiale, în ideea evanescentă a destinului, prezentă încă din titlul romanului, inspirat poate de retorica din *Cartea regilor*. O unică subiectivitate ne descoperă nouă, cititorilor complici, un loc şi o epocă în care nu mai putem separa, la simpla lectură, documentul de ficțiune. În aceasta constă, în fapt, secretul narativ şi sâmburele de magie al romanului, ce pare a spune, implicit, pe urmele lui Jules Michelet, că istoria însăşi devine o ficțiune a noastră, că memoria individuală, aglomerând trăitul şi cultura deopotrivă, sfârşesc, în chip fericit, într-o ficțiune superioară.

SCRIERI: *Degete mici*, Iaşi, Editura Polirom, 2005, ed. 2007, ed. 2010; *Băiuții* (în colab. cu Matei Florian), Iaşi, Editura Polirom, 2006, ed. 2007; *Zilele regelui*, Iaşi, Editura Polirom, 2008.

Repere bibliografice: Mircea Păduraru, *O partitură pentru degete mici*, „Timpul", 2005, 4; Simona Vasilache, *Falange şi falanstere*, „România literară",

BDD-A25159 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:55 UTC)

2005, 16; Adrian Romilă, *Degete, oameni şi poveşti*, „Luceafărul”, 2005, 18; Tudorel Urian, *Tonurile minore ale istoriei*, „România literară”, 2005, 31; Ovidiu Şimonca, *Chipul tatălui*, „Observator cultural”, 2005, 37; Simona Şora, *Degetul lui Mercur*, „Dilema veche”, 2005, 60; Bogdan-Alexandru Stănescu, *Miercurea personajelor*, „Adevărul literar şi artistic”, 2005, 779; Cătălin Sturza, *Realism magic de senzație*, „Ziua”, 2006, 4; Daniel Cristea-Enache, *Bukarest*, „România literară”, 2008, 44; Doris Mironescu, *De la „ideea națională” la idealul domestic*, „Suplimentul de cultură”, 2008, 208; Carmen Muşat, *Romanul unui autor greu de mulțumit*, „Observator cultural”, 2008, 447; Alina Spânu, *Motanul, dentistul şi regele*, „Tomis”, 2008, 465; Marius Chivu, *Fantezie şi Carol I*, „Adevărul literar şi artistic”, 2008, 947; Adrian-Silvan Ionescu, *Viața şi timpurile Regelui Carol I*, „Observator cultural”, 2009, 469.

BDD-A25159 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:55 UTC)